

NEPIECIEŠAMA GODPRĀTĪGA ATTIEKSME

Latvijas Sēklaudzētāju asociācija (LSA) 2. decembrī Saulainē pirmoreiz pasniedza šogad iedibināto Selekcionāru balvu, ko turpmāk četrās nominācijās ik gadu pasniegs apzinīgākajiem atlīdzību maksātājiem par šķirņu izmantošanu sēklu pavairošanai.

Seminārā *Aktualitātes sēklu ražošanā un kooperatīvu loma sēklu apritē* LSA arī iepazīstināja ar pēdējos desmit gados plašāko sēklu audzēšanas nozares gada pārskatu, kā arī diskutēja par kooperatīvu lomu sēklu apritē. Pirms semināra LSA valdes priekšsēdētāja **Anda Rūtenberga-Āva**, LSA valdes locekļi **Dzintars Jaks** un **Sanita Zute**, kā arī LSA izpilddirektore **Ilze Muceniece** sarunā ar Agro Topu vērtēja sēklkopības un selekcijas nozares aktualitātes.

ULDIS GRAUDIŅŠ

– **Selekcionāru balva ir jauns akcents graudaudzētāju piesātinātajā ikdienā. Kāpēc asociācija to dibināja, un pēc kādiem nosacījumiem izvēlējāties laureātus?**

Dz. Jaks: – Selekcionāru balvu turpmāk piešķirsim lauksaimniekiem, kuri visgodprātīgāk atskaitās selekcionāriem par selekcionēto šķirņu izmantošanu. Mūsu iecere ir pirmām kārtām popularizēt šo ideju, lai mazāk būtu saimnieku, kuri teic, ka nezina, kas ir selekcionāru autoratlīdzība un kāpētā jāmaksā. Ar šīs balvas izveidi un pasniegšanu vēlamies popularizēt labo sadarbības praksi – maksāt autoratlīdzības, izglītot saimniekus, kā arī pateikties tiem, kuri godprātīgi izturas pret likumu un maksā selekcionāriem pienākošos daļu par intelektuālo ieguldījumu graudaugu, pākšaugu, eļļas augu un kartupeļu šķirņu izveidē.

Augu šķirņu aizsardzības likumā ir teikts, ka lauksaimniekiem ir jāinformē selekcionārs par aizsāgājamo šķirņu izmantošanu savā saimniecībā, bet nav pateikts, kādā veidā informācija sniedzama. Šā iemesla dēļ LSA, kas ir selekcionāru pilnvarota interešu pārstāve, ik gadu sūta informācijas pieprasījumus vairāk nekā 5000 lauksaimniekiem, kuru kopējā graudaugu, pākšaugu un eļļas augu sējplatība

pārsniedz 20 ha vai 3 ha kartupeļu un kuriem saskaņā ar Augu šķirņu aizsardzības likumu jāinformē un jānorēķinās par pašražoto sēklu izmantošanu. Patlaban mums atbild aptuveni 18% no uzrunātajiem saimniekiem. Tas vēl nenozīmē, ka visas atbildes nes selekcionāram kādu labumu. Ne vienmēr gūstam pārliecību, ka saimnieks patiesi izpratis sniedzamo informāciju un vai informācija atbilst reālajai situācijai saimniecībā. Bet ir saimnieki, kuri katru gadu atbild laikus, patiesi, korekti un laikus norēķinās par sagatavotajiem atlīdzību rēķiniem. Tāpēc lēmām izveidot balvu, lai pateiktos godprātīgākajiem saimniekiem.

I. Muceniece: – Selekcionāru balvai ir jābūt lauksaimniekus uzrunājošai, godīgi izvērtētai. Kā izvērtēt lauksaimnieku godprātību? Ja vērtētu vien autoratlīdzībām iemaksāto kopējo naudas summu, tad, vistīcamāk, uzvarētāji ik gadu būtu vienas un tās pašas saimniecības. Šā iemesla dēļ lēmām dalit autoratlīdzību maksātājus trīs grupās pēc apsaimniekotās sējplatības. Lielo saimniecību grupā sējplatība ir vairāk nekā 1000 ha, vidējo lauksaimnieku grupā – 100–1000 ha, bet mazo lauksaimnieku – līdz 100 ha. Trīs uzvarētājus, pa vienam katrā saimniecību grupā, noteicām pēc saimniecībās visvairāk deklarēto pašaudzētās sēklas sējumu attiecības pret kopējo sējplatību. Tā 2022. gada

Selekcionāru balvas ieguvēji ir: lielo saimniecību grupā – Dienvidkurzemes novada Vērgales pagasta ZS *Kalniņkalni*; vidējo saimniecību grupā – Aizputes novada Kazdangas pagasta ZS *Dzintarnieki*, bet mazo saimniecību grupā – Jelgavas novada Vircavas pagasta ZS *Imantas*.

Autoratlīdzību selekcionāriem maksā arī sēklaudzētāji – sertificētās sēklas ražotāji – saskaņā ar licenču līgumu nosacījumiem, ko sēklaudzētāji un selekcionāri noslēdz, pirms uzsākt sertificētas sēklas ražošanu. Sertificētās sēklas ražotāji mūsu noteikto kritēriju dēļ nevar būt starp laureātiem. Tomēr tieši atbildīgs sēklaudzētājs ir labākais partneris selekcionāram, tāpēc izveidojām balvas ceturto kategoriju – Selekcionāru balvu sēklaudzētājam. Uzvarētāju šajā nominācijā noteicām pēc tam, kad visi šķirņu pārstāvji bija iesūtījuši savus ierosinājumus ar pamatojumu, kāpēc izvēlētais sēklaudzētājs būtu tieši šogad izvirzāms apbalvojumam. Tā, vienotīties LSA Selekcionāru sekcijas pārstāvjiem, par 2022. gada Selekcionāru balvas ieguvēju kļuva Dienvidkurzemes novada Dunalkas pagasta ZS *Krastmaji*. Sakām paldies par labu sadarbību tās saimniekiem, sēklaudzētājam ar daudzu gadu pieredzi – Jurijam Flaksim.

– **Precizēsim – ko uzskata par pašražotajām sēklām?**

A. RŪTENBERGA-ĀVA: – IKVIENS LAUKSAIM- NIEKS APZINĀS, KA SAIM- NIECĪBAS IENĀKUMI IR ATKARĪGI NO IZAUDZĒ- TĀS RAŽAS, BET RAŽAS LĪMENIS LIELĀ MĒRĀ IR ATKARĪGS NO AUDZĒTĀS ŠĶIRNES UN SĒKLAS MATERIĀLA KVALITĀTES.

Dz. J.: – Selekcionāru atlīdzības maksājamas divos veidos. Pirmais – sertificēto sēklu ražotāji un pārdevēji no katras saražotās tonnas maksā selekcionāram noteiktu atlīdzību. To regulē līgums starp saimniecību, sēklu ražotāju un selekcionāru. Otrs selekcionāru atlīdzības maksāšanas veids ir par aizsargāto šķirņu sēklām, ko saimniecība pavairo uz vietas savām vajadzībām. Latvijas teritorijā aizsargāto (tostarp kopējā ES teritorijā aizsargāto) šķirņu saraksts, kam LSA pilnvarota ievākt atlīdzības, tiek nosūtīts saimniecībām, un, ja saimniecība tās izmanto un no tām gūst labumu (no sējuma iegūto ražu pārdod pārtikai, izmanto lopbarībai, iegūst pavairojamo materiālu nākamā gada sējai utt.), par to ir jānorēķinās ar selekcionāru. To nosaka gan starptautiskā, gan arī Latvijas nacionālā likumdošana (Augu šķirņu aizsardzības likums). Vēl pirms 30–40 gadiem lielu daļu selekcijas darba finansēja valsts, patlaban valsts finansētu selekcionāru ir ļoti maz. Tāpēc lauksaimnieku un sēklaudzētāju selekcionāru autoratlīdzības maksājumi ir ļoti svarīgi selekcionāram – tas ir bieži vien ir viņu vienīgais finansējuma avots un ir būtisks, lai jaunu šķirņu selekcija dzīvotu un attīstītos.

Tātad, ja saimniecība ražo sēklas savām vajadzībām, tai nelielā, tomēr taisnīga samaksā ir jāmaksā selekcionāram. Kopš šāgada

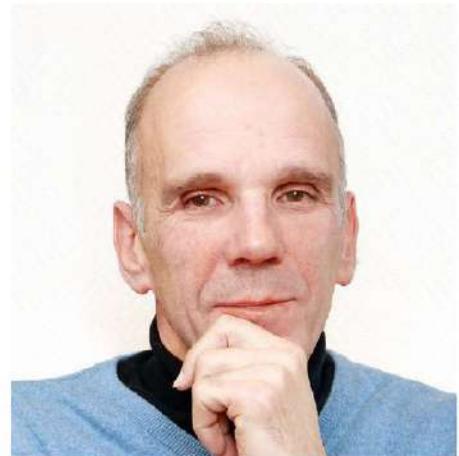
lauksaimniekiem samaksa graudaugiem, zirniem un pupām par aizsargātu šķirņu izmantošanu ir trīs eiro par apsēto hektāru, rapšiem – 6,50 eiro, kartupeļiem – 21 eiro. Informācijas un atlīdzību vākšana no lauksaimniekiem uz 13 selekcionāru pārstāvju pilnvarojuma pamata notiek caur LSA. Lai atvieglotu lauksaimniecisko ražošanu, Augu šķirņu aizsardzības likums dod lauksaimniekiem tiesības bez selekcionāra atlaujas savu lauku apsēšanai izmantot no savas ražas ie-gūtu sēklu, bet likums arī nosaka lauksaimnieka atbildību informēt selekcionārus, šajā gadījumā – selekcionāru pilnvaroto asociāciju, par to, vai šīs šķirnes tikušas izmantotas. Asociācija, pamatojoties uz lauksaimnieku sniegtu informāciju, vēlāk izraksta rēķinu par šo šķirņu izmantošanu. Par to mēs cīnāmies – panākt izpratni par nepieciešamību sniegt informāciju, godprātīgi ziņot, ja šķirne tiek izmantota, un attiecīgi norēķināties par tās izmantošanu.

A. Rūtenberga-Āva: – Ikiens reāli strādājošs lauksaimnieks tomēr apzinās, ka saimniecības ienākumi ir atkarīgi no izaudzētās ražas. Ražas līmenis lielā mērā ir atkarīgs no audzētās šķirnes un sēklas materiāla kvalitātes. Mūsu jautājums lauksaimniekiem – vai tiešām godprātīga autoratlīdzību maksa par pašaudzētas sēklas izmantošanu – 3 eiro par apsēto ha – tik ļoti ietekmētu saimniecību ekonomiku? Šeit vairāk ir runa par mūsu zemnieku godprātīgu attieksmi pret likumā noteikto, domājam vienas dienas ietvaros – kamēr mani nedzenā, tikmēr varu nemaksāt! Visās ES valstīs ir noteikta vienota sistēma un katram lauksaimniekam ir jāatskaitās par pašražoto sēklas daudzumu savā saimniecībā un apsētājām platībām ar noteikto šķirni. Ja arī Latvijā būtu sakārtota sistēma, kur, deklarējot platības LAD, būtu jānorāda ne tikai audzētā suga, bet arī šķirne, būtu daudz vienkāršāk sakārtot šo sistēmu attiecībā uz autoratlīdzībām. Virzībā uz Zaļo kursu un citām izmaiņām ļoti būtiska klūst tieši audzētā šķirne – kurai ir veikti pētījumi, kuras ir izturīgākas pret slimībām, ir piemērotas audzēšanai ar mazākām mēslojuma devām un augu aizsardzības līdzekļu (AAL) lietosanu. Vienozīmīgi šķirnes aspekts katrai sugai klūst aizvien svarīgāks. ES lielie selekcionāri domā par hibrīdiem, un tie visi ir veidoti ar lielāku slimībuzturību, augstāku potenciālo ražību nekā līnijšķirnes. Hibrīdos ir iestrādātas arī citas ipašības, lai būtu iespējami lielāka pievienotā vērtība un būtu mazāk jālieto sintētisko produktu. Bet hibrīdas šķirnes nav paredzētas pašu pavairošanai – jau nākamajā pavairošanas gadā tās skaldās un zaudē savas ipašības. Selekcionāru kompānijas ar hibrīdo šķirņu veidošanu ne tikai saīsina jaunu

potenciālu šķirņu radišanas laiku, bet arī risina ar selekcionāru atlīdzību nomaksu saistītos jautājumus – sēklu nepieciešams atjaunot katru gadu un nav jāuztraucas par atlīdzību ievāšanu no lauksaimniekiem par to pavairošanu. Šobrid hibrīdas šķirnes plašāk tiek izmantotas rapšiem un ziemas rudziem, bet pamazām tās tiek veidotas visām galvenajām lauksaimniecības sugām. Atkal atgriežamies pie jautājumiem – vai trīs eiro par hektāru ir liela nauda un vai tā būtu tikai normāla maksa par augstražīgas un augstas kvalitātes šķirnes sēklas izmantošanu, no tās gūstot peļņu saimniecībai?

Dz. J.: – Trīs eiro par ha ir autoratlīdzības maksājums par pašražoto sēklu izmantošanu sējai. Profesionālajiem graudaudzētājiem ražošanas pašizmaksā viena hektāra apstrādei jau ir nedaudz vairāk nekā 1000 eiro un pildu 3 eiro/ha nav liela izmaksu pozīcija.

A. R.Ā.: – Autoratlīdzības ir svarīgas jauno šķirņu veidošanā Latvijā un arī citās ES valstīs. Latvijā šīs atbalsts selekcijai ir ļoti neliels no tā, kas būtu nepieciešams efektīvam darbam. Jaunas šķirnes izveides izmaksas ES ir vidēji pāris miljonu eiro. Ar hibrīdiem darbojoties un lietojot jaunās metodes, šķirnes

DZ. JAKS: – NELEGĀLĀS SĒKLU TIRDZNIECĪBAS APKARO- ŠANA UN SELEKCIONĀRU ATLĪDZĪBU MAKĀŠANAS SISTĒMAS SAKĀRTOŠANA NĀKTU PAR LABU LATVIJAS LAUKSAIMNIE- KIEM, NODROŠINOT JAU- NĀKAJĀM PRASĪBĀM ATBILSTOŠU ŠĶIRNU UN AUGSTAS KVALITĀTES SĒKLU PIEGĀDI.

I. MUCENIECE: – BŪTU LIELISKI, JA LIKUMDEVĒJS ARĪ NEZI- NĀMAS IZCELSMES PĀRTI- KAS GRAUDU SĒJU ATZĪ- TU PAR PĀRKĀPUMU.

izveides process ir nedaudz pātrināts. Nu jau graudaugiem tas ir saisināts līdz 7 gadiem, kartupeļiem – līdz 8 gadiem. Arī Agroresursu un ekonomikas institūta Stendes pētniecības centra cenšas saisināt šķirņu izveides laiku, izmantojot specializētas siltumnīcas, ievācot līdz pat trim rāzām gadā. Rēķiniet, cik patlaban maksā siltumnīcas uzturēšana un citas izmaksas! Latvijai salīdzinājumā ar citām valstīm, daļēji arī zemo selekcionāra atlīdzību nomaksas dēļ, selekcijai naudas ir daudz mazāk. Patlaban Latvijā selekcija balstās uz entuziastu darbu, strādā joti labi selekcionāri, tostarp Vija Strazdiņa, Sanita Zute, Linda Legzdiņa un vēl daudzi citi. Viņi ir sava darba fanātiski piekritēji un darbojas idejas vārdā.

Dz. J.: – Latvijā ir joti liels nesertificēto sēku daudzums. Intensīvās lauksaimniecības valstīs, piemēram, Dānijā un Zviedrijā, sējai izmantoto sertificēto graudaugu sēku īpatsvars ir 70–80%, Latvijā šis rādītājs nav pat 15%. Tātad 85% sējplatību izmantojam nesertificētās sēklas. Redzam, ka pārliecinoši lielāko daļu sēku ražo uz vietas saimniecībās, tāpēc vēl jo būtiskāki ir tieši lauksaimnieku veiktie autoratlīdzību maksājumi selekcionāram. Daudzas saimniecības dažādu iemeslu dēļ nevēlas sniegt informāciju par audzētājām šķirnēm. Protams, tie galvenokārt ir ekonomiski iemesli – neviens nevēlas maksāt, ja var nemaksāt.

Sarunās ar lauksaimniekiem nereti dzīdam, ka sēkla sējai iegādāta vai iemainīta no kaimiņa vai kāda cita lauksaimnieka un par sēklas šķirnes izcelsmi nekas nav zināms.

Sēklu un šķirņu aprites likums aizliedz tirgoties ar nesertificētu sējas materiālu. Ja kāds to dara, viņš pārkāpj šā likuma normas. Tomēr portālā *ss.com* gadiem ilgi publicē sludinājumus par nesertificētu sēklu pārdošanu – acimredzot atbildīgo kontrolejošo iestāžu iespējas ir nepietiekamas, lai efektīvi pret to cīnitos, brīdinātu un arī sodītu likumpārkāpējus. VAAD nodarbojas ar sertificētu sēklu kvalitātes un tirdzniecības noteikumu kontroli, bet nesertificētas sēklas aprite no saimniecības uz saimniecību tiek uzraudzīta pamatā tikai sūdzību gadījumos.

I. M.: – Pērn VAAD zvanīja uz portālā *ss.com* norādītajiem tāluņa numuriem, es arī iesaistījos šajā darbā. Sludinājumos ir skaidri uzrakstīts, ka pārdom nesertificētu sēklas materiālu, un nosaukta konkrēta šķirne. Zvanīju un lūdzu pārdevējus izņemt sludinājumu, jo tas ir likuma pārkāpums. Citi saimnieki klūdu atzina, citi teica, ka paši saražoja un darīs, ko vēlas. Rakstīju *ss.com*, piesaucu konkrētus likuma pantus, tomēr man neatbildēja un sludinājumu neizpjēma.

Dz. J.: – Izpratne rastos daudz labāk, ja par Sēklu un šķirņu aprites likuma pārkāpšanu šos pārdevējus sauktu pie atbildības. Jāsaprot, ka nelegāls sēklu tirdzniecības apkarošana un selekcionāru atlīdzību maksāšanas sistēmas sakārtošana nāktu par labu Latvijas lauksaimniekiem, nodrošinot jaunākajām prasībām atbilstošu šķirņu un augstas kvalitātes sēklu piegādi.

I. M.: – Šā iemesla dēļ VAAD elektroniskās Lauksaimniecībā izmantojamās zemes pārvaldības sistēma, kas no nākamā gada būs obligāta jaunās KLP ekoshēmu un *Agrovides* pasākumu ietvaros, būtu lieliska iespēja kontrolejošajām institūcijām sekot līdzi sēklu apritei, jo cita starpā lauksaimniekiem būs sistēmā jāievada informācija arī par sējai izmantoto sēklu. Tas būtu žests no kontrolējošajām iestādēm, ka ir jāzina informācija par sēto šķirni, ir jāglabā sēklas pirkuma dokumenti, sēklai ir jābūt izsekojama. Tā ir likuma prasība, nevis kāda iegriba. Kontrolejošajām institūcijām būtu jāparāda, ka sēklu aprite ir kontrolējama, ka pelēkais turgus vai nelikumīga nezināmas izcelmes sēklu aprite starp saimniecībām nav akceptējama. Dažkārt pieteik, ja cilvēkiem pauž attieksmi. Tas ir līdzīgi, kā notika ar Krievijas televizijas kanāliem – ar šo samezglojumu nevarēja cīnīties tik ilgi, līdz likumā ierakstīja nosacījumu, ka arī patēriņš ir pārkāpums. Būtu lieliski, ja likumdevējs arī nezināmas izcelmes pārtikas graudu sēju atzītu par pārkāpumu. Lauksaimnieks ir atbildīgs par to, ka izvazā grūti apkarojamas vai karantīnas nezāles un, sējot nezināmas izcelmes un kvalitātes sēklu, viņam būs vēl vairāk jālieto AAL, jācīnās ar nezālēm, slimībām

utt. Rezultāts būs lielāks ūdens un zemes piesārņojums. Bet tā nav tikai tava zeme, tavs piesārņojums.

– Par cik ataudzējumiem ir jāmaksā selekcionāru autoratlīdzību?

A. R-Ā.: – Tik ilgi, kamēr šķirne ir aizsargāta. Jaunai šķirnei var reģistrēt selekcionāra tiesību aizsardzību kādas noteiktas valsts vai kopējai ES teritorijai. Aizsardzības periodu selekcionārs var lūgt uzturēt līdz 25 gadiem. Paralēli šķirnes var reģistrēt ES kopējā Augu šķirņu katalogā, kas vienlaikus dod atļauju uzsākt šķirnes sēklkopību jebkurā ES valstī. Katrai šķirnei aizsardzībai nav jābūt katrā dalībvalstī, jo ES kopējā tīrgū pastāv arī kopējā aizsardzība. Kad nebija ES dalībvalsts, darbojās citi likumi. Patlaban Latvijai ir saistošas visas ES direktīvas. Ir dualā situācija – zemnieks vēlas dārgās, vērtīgās un visaugstražīgākās šķirnes, tomēr nevēlas maksāt autoratlīdzību. Dzīvot vēlamies pēc Eiropas izpratnes, tomēr maksāt gribam sašķājā ar aizvēsturisku domāšanu.

Starp sertificēto sēklu audzētājiem un selekcionāru darbojas licences ligumi, tos reģistrē VAAD, un šo reģistrēšanu sēklkopībā apiet nav iespējams. Pārējos gadījumos starp lauksaimnieku un selekcionāru nav šīs atgriezeniskās saites, nav zināms, kādu sēklu un kādu šķirni lauksaimnieks sēj. Lietuvā, arī Polijā, iesniedzot pieteikumu ES platību maksājumu saņemšanai, saimnieki lidztekus sugas nosaukumam norāda arī šķirni. Latvijā pieteik vien ar audzētās sugas norādišanu. Piemēram, ziemas kvieši vai auzas, nenorādot

S. ZUTE:
**– VAI MĒS PAĻAUJAMIES
TIKAI UZ LIELO GLOBĀLO
TIRGUS PARTNERU PIEDĀ-
VĀJUMU VAI ARĪ SPĒJAM
RADĪT PAŠI UN SAGLABĀ-
JAM SAVU IDENTITĀTI?**

šķirni. Tā arī ir vislielākā problema, ka mums sēklām nav izsekojamības. Graudu pārstrādes uzņēmumi pirms vairākiem gadiem vērsa uzmanību, ka atvestie rudzu graudi nezin kāpēc ir no pelēkiem kļuvuši par balstiem. Kā graudi pēkšņi varēja mainīt krāsu? Kad sāka pētīt iemeslus, izrādījās, ka mūsu *loti zinošais* lauksaimnieks hibrīdos rudzus ir pārsējis vairākus gadus. Hibrīdajiem rudziem (tāpat rapšiem, kviešiem, miežiem un citām sugām, kurām ir hibrīdās šķirnes) ik gadu ir jāpērk jauns sēklas materiāls, tomēr saimnieks to nav darījis. Tādējādi šķirnē ir notikusi genotipa skaldīšanās, kas izpaudās kā izmainīta graudu krāsa. Un viss lielā mērā ir saistīts ar autoratlīdzību.

– Kā Latvijā izveidojušos situāciju vērtē selekcionāri?

S. Zute: – Par naudu bez pārtraukuma runāt ir nedaudz pāzemojoši. No viena skatpunktā, tā ir nepieciešama, no cita skatpunktā – visu laiku stāstot, ka tās pietrūkst, arī klūst neomulgi. Protams, naudas nekad nepieteik, bet nauda arī rada naudu. Finansējuma piesaistē jautājums bieži ir par to, vai selekcija ir ziņātne vai bizness. Ne jau par velti Eiropā lielākā daļa selekcijas kompāniju nenodarbojas tikai ar tiru selekciju. Tās galvenokārt ir nopirkusi, pārņēmuši dažādi AAL ražotāji, agroķīmijas firmas, farmācijas uzņēmumi, lielie ķīmijas konglomerāti, kas vienlaikus veido tehnoloģijas, un šķirnei ir viens no jauno tehnoloģiju elementiem. Kad izveido šķirni, tai izveido arī specifisku audzēšanas tehnoloģiju. Piemērs ir *clearfield* rapši – šķirnei ir noteiktas ipašības, un nepieciešams lietot AAL ar noteiktām ipašībām, tā pārdot lauksaimniekiem komplektu, ko viņam teorētiski ir *loti* viegli lietot, bet vienlaikus viņš ir cieši piesaistīts šai kompānijai, jo citas audzēšanas receptes nav efektīvas. Tas ir celjs, kurp selekcija kā business ir gājusi.

– Cik lielu atbalstu Latvijas selekcionāri saņem no valsts?

– Zemkopības ministrija (ZM) selekcijas nozarei kopš

2019. gada piešķir 500 000 eiro gadā no valsts subsīdiju groza, tostarp AREI kā lielākā laukaugu selekcionāru kopa sanem 300 000 eiro. Izmaksas kāpj, ir valdības lēmumi par minimālās algas pieaugumu, visi vēlamies dzīvot labāk. Arī mūsu darbinieki to pieprasa un ir pelnījuši. Zinām, kas notiek ar enerģijas un visām pārējām izmaksām, tomēr ZM patlaban nesola vairāk kā 0,5 miljonus uz visiem Latvijas selekcionāriem. Tas nozīmē, ka selekcionāriem pašiem ir jālejumi, ko viņi var vai nevar atļauties darīt. Aprēķins ir *loti* vienkāršs – vai nu atrodam finansējumu savām darbībām, vai darbības kādā virzienā ir jāpārtrauc. Tas ir *loti* nopietns jautājums. Latvijā mēs neesam tikai selekcionāri, esam arī pētnieki, tāpēc bieži naudu selekcijai un šķirņu uzturēšanai noņelām arī ar citiem projektiem. Visus 30 gadus, kopš strādāju Stendes pētniecības centrā, pētniecībā ir notikusi virzība uz finansējuma piesaisti pamatā tikai no konkursa kārtībā iegūtiem projektiem, kas diemžēl visbiežāk ir istermiņa – divu, trīs, maksimums četru gadu – plānojums. Tas ir absolūtā pretrūnā ar selekciju kā ar procesu, jo selekcija ir veiksmīga vien tad, ja process ir nepārtrauks un var iziet pilnu ciklu, kas bieži ilgst vairāk nekā 10–12 gadu. Lai kādas sugas selekcijas programma būtu sekmīga, vispirms jāieguldīt un tikai tad nauda nāk atpakaļ. Tāpēc ik gadu veicam jaunus krustojumus, vērtējam, brākējam un atlasām visperspektīvāko, ko piedāvāt oficiālajiem šķirņu testiem, cerot uz pozitīvu rezultātu, lai vēl pēc 2–3 gadiem reģistrētu jaunu šķirni. Jo mazāk ieguldīt, jo lēnāk notiek jauno šķirņu ieņumes process. Lai atlasītu vienu ideālo šķirni, dažkārt ir jānovērtē desmitiem tūkstošu liniju. Mēs ar krustojumiem provocējam dabu parādīt sugas lielo daudzveidību, kurā selekcionāram ir jāatrod tieši tas, kas šajā bridi atbilst tirgus vajadzībām un prasībām. Genotipu daudzveidība ir tikai tik liela, cik daudz cilvēki var atļauties pie tās izveides strādāt,

cik daudz finansējuma var ieguldīt šajā procesā. Varētu likties, ka patlaban selekcijai visi ceļi vajā, ir iespējas parādīt savu varēšanu, ir pat ES limeņa dokumentos uzsvērts, ka ir jāieguldī selekcijā, lai varētu lauksaimnieku pietuvināt Zaļā kursa mērķu sasniegšanai. Ja šobrīd nerēdam iespēju selekcijā ieguldīt, tad, visticamāk, izaugsmes nebūs arī pēc desmit gadiem. Latvijā redzam salīdzinoši lielu šķirņu piedāvājumu no citām ES dalibvalstīm. Mums kādas šķirnes der, kādas neder. Lauksaimnieki paši eksperimentē, vērtē, dažreiz viļas, šķirnes mainās, un, iespējams, pat neatceramies to šķirņu nosaukumus, kas bija pirms pāris gadiem. Arī šīs aktivitātes apmaksājam ar mūsu lauksaimnieku naudu.

Vai Latvija ir tik bagāta, lai varētu atļauties uzturēt savas selekcijas programmas? Un, ja selekciju valsts uztur, cik tā ir efektīva? Daudzās valstis selekcijas programmas ir privātas un no daudzu mazāk audzēto sugu selekcijas privātās sektors atsakās lielo izmaksu dēļ. Bet tas ir arī drauds daudzveidībai lauksaimniecībā noteiktos reģionos. Tas tāds dilemmisks jautājums – vai mēs paļaujamies tikai uz lielo globālo tirgus partneru piedāvājumu

vai arī spējam radīt paši un saglabājam savu identitāti? Karš Ukrainā rāda, ka globālajā tirgū esam diezgan trausli un ir labi, ka kāda jomā varam paļauties ari uz saviem spēkiem.

Mūsu vēlēšanās ir lielāka nekā mūsu varēšana, tāpēc neesmu tik optimistiska, lai cerētu, ka pēkšņi selekcijai būs labs finansējums. Mēs vairāk ceram, ka šo vajadzību pēc selekcijas paudis paši uzņēmēji. Pateicoties LPKS VAKS, Latvijā ir atgriezusies lauka pupu selekcija, AS *Dobeles dzirnavnieks* ir iņaša interese par cieto kviešu selekciju – neviene Eiropas valsts nespēj radīt šīs sugars šķirni Latvijas apstākļiem, jo šajā zonā līdz šim tā nav audzēta. Tā ir suga, par kuras audzēšanas perspektīvu pirms gadiem desmit neviens nedomāja.

Selekcijas programmas būs efektīvas un spēcīgas, tikai cieši sadarbojoties selekcionāriem, privātajam sektoram – uzņēmējiem, lauksaimniekiem – un publiskajam sektoram, apzinoties nozares valstiskās intereses. Par šķirņu pieejamību, mainību, izmantošanas veiksmēm un neveiksmēm vienmēr maksā lauksaimnieki pats. Ja būsim gudri saimnieki, būsim spēcīgi arī selekcijā un sēklkopībā. **a**

CIEŅĀJAMO LAUKSAIMNIEKU, AIZPILDĪ INFORMĀCIJAS PIEPRASĪJUMU

PAR PAŠAUDZĒTU SĒKLU IZMANTOŠANU SAVĀ SAIMNIECĪBĀ

NOMAKSĀTĀ ŠĶIRNES AUTORATLĪDZĪBA IR
JŪSU DEVUMS JAUNU ŠĶIRŅU SELEKCIJAI UN
IEGULDĪJUMS ARI JŪSU SAIMNIECĪBĀ

VARĀK INFORMĀCIJAS WWW.SEKLAUDZETAJI.LV

